

ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ХЕРСОНЩИНИ.

Динамічний розвиток та збалансоване функціонування агропромислового комплексу, створення в Україні стабільного ринку продовольства і сільськогосподарської сировини вимагають формування нового економічного механізму природоохоронної діяльності в сфері агропромислового виробництва.

Сучасні дослідження реформування аграрного виробництва держави охоплюють широкий спектр питань пов'язаних з оцінкою передумов та пошуком пріоритетів подальшого ефективного економічного розвитку. Запровадження нових ринкових механізмів в аграрному секторі призводить до структурних змін сільського господарства із зміною форм власності і всіма вихідними з цього положеннями.

Аграрна сфера повинна базуватися, з одного боку, на врахуванні регіональної специфіки її розвитку, з іншого – слід брати до уваги особливості конкурентоспроможності України у світовому економічному просторі. У зв'язку з цим важливого значення набувають дослідження насамперед тих регіонів, де наявний потужний ресурсний та виробничий потенціал, який створює переваги у розвитку аграрного виробництва.

Становлення та розвиток конкурентоспроможного виробництва в регіоні безпосередньо пов'язані з структурними зрушеннями, що відбуваються у сільському господарстві. Трансформація галузі в більшості робіт визначається як складний багатоаспектний процес, який охоплює зміни способів господарювання, форм власності, напрямів природокористування, структури та спеціалізації сільськогосподарського виробництва, демографічних процесів та екологічної ситуації. Важливим у підвищенні конкурентоспроможності аграрної сфери є вдосконалення структури, спеціалізації та територіальної організації сільськогосподарського виробництва. Традиційну регіональну спеціалізацію не можна вважати завершеною. Розміщення сільськогосподарського виробництва має узгоджуватись, насамперед із конкурентними перевагами територіальної структури, а також з кон'юнктурою аграрного ринку.

Під впливом трансформації відносин власності відбуваються зміни в територіальній організації виробництва, тобто зміни співвідношення між основними видами сільськогосподарської продукції, яка виробляється в регіоні, що спричиняє “розмивання” спеціалізації аграрного виробництва. З відродженням та набуттям нових рис такої форми господарювання як “особисті господарства населення” ці та інші зміни (якими супроводжується зміна форм власності) загострюються, що

потребує всебічного вивчення, як з економічної точки зору, так і з суспільно-географічної та з екологічної. Визначаються і оцінюються особливості, структура та ефективність функціонування системи організації і управління природокористуванням на всіх організаційно-господарських ієрархічних рівнях. Відповідно до цього обґрунтовується економічний механізм, особливо економічні важелі оптимізації природокористування тобто вирішення екологічних проблем за допомогою податків, штрафів, санкцій, пільг, та інших економіко-правових заходів [1].

В сучасній економічній, екологічній, економіко- і фізико-географічній, природоохоронній, сільськогосподарській науковій літературі існує значний доробок теоретичного обґрунтування та практичного вирішення проблем раціонального природокористування в процесі агропромислового виробництва. Це роботи таких вчених, як Алаєв Е.Б., Саблук П.Т., Даниленко А.С., Шищенко П.Г., Гродзинський М.Д., Заставний Ф.Д., Руденко Л.Г., Паламарчук М.М., Пістун М.Д., Семенов В.Ф., Топчієв О.Г., Швєбс Г.І.

Нині при формуванні та визначенні темпів, масштабів і напрямів розвитку АПК, раціональної структури матеріальних потреб, ефективних засобів, методів і технологій, для якнайповнішого задоволення потреб людини, вже неможливо не брати до уваги інтереси екології. Тому необхідно йти шляхом інтеграції інтересів екології та економіки в усіх галузях народного господарства, і насамперед – в АПК. Це дуже складне завдання. Дві взаємозв'язані проблеми – “задоволення потреб суспільства” та “можливості біосфери” – слід розглядати та вирішувати одночасно з розробкою оптимальних, екологічнобезпечних варіантів взаємодії природи, суспільства і агропромислового виробництва, управління процесами агроприродокористування [2].

Збалансоване природокористування полягає в такій організації використання, охорони і відтворення природних ресурсів, яка забезпечує баланс між процесами використання природних ресурсів, їх відтворенням та діяльністю в галузі охорони природи.

Враховуючи зниження показників ефективності функціонування АПК практично у всіх сферах діяльності, особливо актуальним, на нашу думку стає обґрунтування методики еколого-економічного дослідження сільського господарства.

Важливим фактором оптимізації природокористування в АПК є вирішення проблем розвитку та розміщення продуктивних сил з урахуванням регіональних особливостей АПК, природної диференціації території, впливу агропромислових видів діяльності на оточуюче природне середовище, стану природно-територіальних комплексів. Найповніше така диференціація знаходить своє відображення в схемах еколого-агропромислового районування.

Аналіз структури земельного фонду Херсонської області, дозволяє зробити висновок, що переважаюча більшість сільськогосподарських угідь області представлена сильно порушеними екосистемами, антропогенними екологічними комплексами зі значним рівнем розвитку господарської підсистеми - 89%.

Виявлена ситуація пов'язана з тим, що системи землеробства, які розроблялись для Південного регіону України, зокрема, - для території Херсонської області, в 60 - 70-ті роки ХХ ст., базувались на принципах техногенної інтенсифікації, що спонукали спрямовувати, регіональні агроландшафтні дослідження на виявлення наслідків господарської діяльності.

Центр ваги інтенсифікації сільськогосподарського виробництва доцільно перенести: у регіональному аспекті – з індустріально розвинутих і урбанізованих (насамперед – приміських) районів до тих, які дотепер вважаються менш розвинутими, а в екологічному – з надмірно ресурсо - та енергомістких систем землеробства й тваринництва на екологічнобезпечні, ресурсо-, енерго- і природозберігаючі системи господарювання на землі.

Таке розуміння проблеми забезпечує поєднання: територіального підходу, який включає вирішення природоохоронних проблем на всіх рівнях; галузевого підходу, що означає обґрунтування взаємозв'язаного в галузевому відношенні комплексу раціонального природокористування, зокрема, в сільському господарстві; природно-компонентного підходу, який забезпечує комплексне ефективне використання компонентів природного середовища; соціально-екологічного підходу, який направлений на аналіз екологічних наслідків господарської діяльності у формуванні середовища життєдіяльності населення; еколого-економічного підходу, що забезпечує обґрунтування економічної доцільності, можливостей та ефективності природокористування; проблемного підходу, який дозволяє обґрунтовано вирішувати природоохоронні проблеми або попереджувати їх як на сучасному, так і на прогнозному рівнях.

До особливостей сільськогосподарського природокористування слід віднести: переважання ресурсокористування над ресурсоспоживанням; відновлюваність основних природних ресурсів сільськогосподарського виробництва; потенційна можливість не тільки відновлення первинних властивостей основних природних ресурсів, що використовуються в сільському господарстві, але і покращення їх якостей; континуальний характер поширення; сезонність процесів природокористування в рослинництві; відносна локальність впливу тваринництва на оточуюче природне середовище та ін.

Отже, екологічно безпечне землекористування можливе лише за умов поєднання ідей природоохоронної діяльності з пріоритетними напрямками землекористування в межах окремого господарства. В

контексті цього підходу ми вважаємо за необхідне дотримуватись моделі раціонального землекористування і екологічно безпечного розвитку, враховуючи сучасний етап розвитку аграрного сектора економіки України, який відрізняється рядом важливих моментів. По-перше, замість колективних і переважної більшості державних сільськогосподарських підприємств тепер функціонують нові сільськогосподарські підприємства (включаючи селянські (фермерські) господарства), які ґрунтуються на приватній власності на землю та інші засоби виробництва. По-друге, дедалі більше розширюється сектор ОГН у результаті приєднання багатьма з них до наявних у них земельних ділянок належних їх членам земельних часток (паїв).

Зауважимо, що оптимізація землекористування має виконуватись в дві стадії екологічну та економічну. При екологічній оптимізації, на базі критеріїв деградованості в обов'язковому порядку слід передбачити вилучення з інтенсивного використання землі, які за своїми модальними властивостями не можуть забезпечувати стійкість агроecosystem. Економічна оптимізація має на меті визначення на основі показників продуктивності земель такої структури сільськогосподарських угідь, в котрій гармонізовано будуть досягатися висока продуктивність, дохідність та рентабельність сільського господарства.

Під екологічною оптимізацією структури земельних угідь розуміємо комплекс заходів по знаходженню оптимального варіанту землекористування на рівні ландшафту з метою використання земель в еколого-безпечному режимі. Екологічна оптимізація структури земельних угідь передбачає консервацію деградованих і малородючих ґрунтів орних земель та трансформацію деградованих лукопасовищних угідь на засадах екологічно-доцільного використання. Натомість, економічна оптимізація структури земельних угідь має спиратися на систему показників які характеризують продуктивні, а не природно-екологічні, властивості землі.

Важливим напрямом досліджень в галузі землекористування є застосування матеріалів дистанційного зондування землі (ДЗЗ) для вивчення територіальної структури господарського використання земель і систематики видів їх використання. Адаже із запровадженням приватної власності на землю відбулися зміни у її використанні [3].

Відомо, що дистанційні методи застосовуються широко у географії сільського господарства основна увага тут приділяється аналізу земельних угідь і оцінці їх порушеності, обчисленню врожайності посівів, продуктивності пасовищ, контролю за функціонуванням меліоративних систем, сільськогосподарському картографуванню.

Визначення спеціалізації сільськогосподарського виробництва території раніше ґрунтувалося тільки на використанні показників, які характеризували діяльність колективних господарств як єдиної форми організації сільського господарства за умов соціалістичної економіки.

Функціонування індивідуальних господарств населення розглядалось як додаткове джерело отримання прибутку, а кількість продукції, яка вироблялась у приватному секторі, взагалі не враховувалась. Проведені дослідження на прикладі Херсонської області свідчать, що частка продукції, яка виробляється в індивідуальних господарствах уже тепер коливається в межах 30-58% від продукції, виробленої колективними господарствами. Як правило, продукція, що виробляється в приватному секторі, відрізняється за своєю структурою від тієї, що виробляють колективні господарства. Таким чином, необхідно розглянути питання про інтегральні виробничо-територіальні типи господарств, визначення яких можливе з врахуванням показників по всіх типах господарств.

Особливістю природокористування в переробній сфері АПК є локальність впливу на оточуюче природне середовище, але враховуючи повсюдне розміщення підприємств цих галузей здійснюється значний територіально - розсосереджений їх вплив на природу.

Наприклад, одним із заходів, що сприятиме вирішенню проблем в овочеконсервному підкомплексі Херсонщини є створення агропромислових формувань за участю виробників сільськогосподарської продукції, переробних підприємств і підприємств торгівлі.

Значну роль у виробництві овочевих культур відіграють Білозерський, Голопристанський, Каховський, Скадовський, Цюрупинський райони області. Тут відведено під овочеві 15,2 тис. га, або 54,0% площ від загальних під цими культурами в області. Валовий збір складає 303,3 тис. т (або 60,7% від обласного).

Що стосується структури площ, зайнятих під овочевими культурами в усіх категоріях господарств, то перевага віддається, як і раніше, томатам, які в структурі зібраних площ будуть займати в середньому 58,5%, або 16,47 тис. га, під капусту – 8,6% (2,41 тис. га); огірки – 4,9% (1,38 тис.га); буряк столовий – 3,6% (1,01 тис.га); моркву столову 3,2% (0,89 тис.га), цибулю ріпчасту 5,4% (1,51 тис.га).

В результаті, виробництво овочів, їх транспортування, переробка і реалізація з відокремлених ланок перетвориться на єдиний виробничий процес, що з економічної точки зору характеризується взаємною матеріальною зацікавленістю і відповідальністю всіх учасників агропромислового виробництва за результати діяльності - виробництво і реалізацію кінцевої продукції.

Для підвищення соціально-економічної ефективності сільського господарства необхідно планувати та впроваджувати загальний, інтегральний процес експлуатації природних ресурсів, виробництва та передумов розвитку суспільства. Не доцільним є розгляд окремо один від одного таких складових АПК, як природні ресурси, виробництво та трудові ресурси, які розвиваються в тісному взаємозв'язку. В цьому випадку потрібний не вузький економічний розрахунок і навіть не

оцінка інтенсивності експлуатації природних ресурсів і використання трудового та виробничого потенціалу, а комплексне еколого-соціальне і економіко-географічне обґрунтування передумов суспільного розвитку в цілому. Це забезпечило б раціональне перетворення природи, тобто таке, яке б не призвело до еколого-економічного розладу в майбутньому.

Література:

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 5) /за ред. П. Т. Саблука та ін. - К.: ІАЕ УААН, 2002. - 647 с.
2. Богуш Л.Г. Розбудова соціальної сфери села в умовах реформування АПК //Регіональні проблеми розвитку агропромислового комплексу України: сучасний стан та перспективи вирішення. Матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 18-19 березня 2002 року). – К.: “Стафед-2”, 2002. – С. 132-133
3. Мальчикова Д.С. Використання ГІС/ДЗЗ-технологій для вивчення територіальної структури землекористування регіону /Д.С. Мальчикова //Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. Зб. наук. праць. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – Вип.12. – С. 123-128.

Бучко Ю. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЕКОНОМІКИ

Методика викладання економіки – це наука про закономірності й особливості процесу навчання економіки в школі. Вона розробляє і встановлює раціональні методи та прийоми, засоби і форми навчальної діяльності, під час якої відбувається свідоме оволодіння учнями системою знань із шкільного курсу економіки та формуються відповідні вміння і навички щодо застосування цих знань.

Дидактична гра – метод імітації (наслідування, відображення) прийняття управлінських рішень у різноманітних ситуаціях шляхом гри (програвання, розігрування) за правилами, які дані або виробляються самими учасниками [5].

Дидактичні ігри пов'язані насамперед з двома особливостями навчання: проблемністю та засвоєнням навчальної інформації через дію. Проблемність реалізується через самостійне розв'язання учнем, поставленої проблеми (завдання) за недостатності необхідних знань, коли він змушений самостійно опанувати новий зміст або знаходити нові зв'язки між уже засвоєними відомостями. У процесі такої діяльності формуються нові вміння й у такий спосіб відбувається навчання через дію.

Дидактика визначає ігри як ефективний спосіб взаємодії учнів, продуктивну форму спілкування з елементами змагання, невимушеності,